

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.2.36>

ЩОДО КЛАСИФАКАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНИХ АКТИВ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖНЬ

Рой О.В.,

кандидат юридичних наук,
докторант Інституту держави і права імені В.М. Корецького
НАН України,
адвокат, помічник-консультант народного депутата України,
консультант Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів
ORCID: 0009-0007-3474-0874

Рой О.В. Щодо класифікації індивідуальних актів суб'єктів владних повноважень.

У статті розглянуто класифікацію індивідуальних актів суб'єктів владних повноважень з огляду на наукові праці вчених-адміністративістів. Зазначено, що існуючі моделі класифікації індивідуальних актів не в повній мірі відповідають викликам, що ставляться перед наукою адміністративного права.

Визначено, що актуальність теми дослідження також пояснюється запровадженням воєнного стану на всій території України, що збільшило співвідношення публічного регулювання відносин.

Вказано на непослідовність формування понятійно-категоріального апарату, що пояснюється тим, що дефініція індивідуального акту почала застосовуватись після прийняття КАС України у 2005 році, проте нормативного визнання здобула лише після змін до КАС України у 2017 року.

Звернуто увагу, що однією із найбільш повних та детальних є класифікація індивідуальних актів, запропонована В.Б. Авер'яновим. В межах наукового дослідження вивчено дисертаційну роботу О.О. Мандюка, що має ґрунтовне вивчення в галузі адміністративного права.

Проаналізовано дані нормативного врегулювання судової статистики адміністративних судів, та на основі класифікатора категорій адміністративних справ запропоновано види актів (в залежності від сфери регулювання).

Щодо актів органів місцевого самоврядування, зазначено, що останні приймаються на вільний розсуд суб'єкта владних повноважень із правом вибору можливої моделі поведінки чи прийняття рішення на власний розсуд тим, чи іншим органом місцевого самоврядування. Наведено приклад судової практики, що сформована на рівні вищої судової інстанції адміністративної юрисдикції, зокрема у справі про дострокове припинення повноважень та звільнення з посади.

Зазначено, що новим у класифікації є віднесення актів як нікчемних відповідно до положень Закону України «Про адміністративну процедуру».

Зроблено висновок, що вчені-адміністративісти часто схожі в підходах до класифікації індивідуальних актів, проте не в повній мірі розрізняють види актів. Крім того, часті зміни в законодавчу базу та зміна режиму функціонування держави є підставою для постійного наукового пошуку в означеній сфері. Вказано, що наукові напрацювання можуть стати базою для законодавчих змін, зокрема до Закону України «Про адміністративну процедуру», а також використання у судовій практиці.

Ключові слова: правовий акт, індивідуальний акт, класифікація актів, суб'єкт владних повноважень, наука адміністративного права.

Roy O.V. Regarding the classification of individual acts of subjects of authority.

The article considers the classification of individual acts of subjects of power based on the scientific works of administrative scientists. It is noted that the existing models of classification of individual acts do not fully meet the challenges facing the science of administrative law.

It is determined that the relevance of the research topic is also explained by the introduction of martial law throughout the territory of Ukraine, which increased the ratio of public regulation of relations.

The inconsistency of the formation of the conceptual and categorical apparatus is indicated, which is explained by the fact that the definition of an individual act began to be used after the adoption of the Code of Administrative Procedure of Ukraine in 2005 but gained regulatory recognition only after amendments to the Code of Administrative Procedure of Ukraine in 2017.

It is noted that one of the most complete and detailed classifications of individual acts is the one proposed by V.B. Averyanov. As part of the scientific research, the dissertation work of O.O. Mandyuk, who has a thorough study in the field of administrative law, is also mentioned.

The data on the normative regulation of judicial statistics of administrative courts are analyzed, and based on the classifier of categories of administrative cases, types of acts are proposed (depending on the sphere of regulation).

Regarding the acts of local self-government bodies, it is noted that the latter are adopted at the discretion of the subject of power with the right to choose a possible model of behavior or to make a decision at its own discretion by this or that local self-government body. An example of judicial practice is given, which was formed at the level of the highest judicial instance of administrative jurisdiction, in particular in the case of early termination of powers and dismissal from office.

It is noted that the classification of acts as null and void in accordance with the provisions of the Law of Ukraine «On Administrative Procedure» is a new addition to the classification.

It is concluded that administrative scientists are often similar in their approaches to the classification of individual acts but do not fully distinguish between types of acts. In addition, frequent changes in the legislative framework and changes in the state's functioning are the basis for constant scientific research in this area. It is indicated that scientific developments can become the basis for legislative changes, in particular to the Law of Ukraine «On Administrative Procedure», as well as for use in judicial practice.

Key words: legal act, individual act, classification of acts, subject of authority, science of administrative law.

Постановка проблеми. Наука адміністративного права та процесу постійно розвивається, долаючи нові виклики, що постають перед науковою спільнотою. Формами вираження діяльності суб'єктів владних повноважень є правові акти, що фіксують результат їх діяльності. Рішення суб'єктів владних повноважень вирішують як окремі питання функціонування держави, так і особисті питання приватних осіб.

Важливим аспектом, є пряма залежність дослідження проблем вирішення публічно-правових спорів щодо оскарження індивідуальних актів від класифікації індивідуальних актів. Натомість, існуючі моделі класифікації індивідуальних актів не в повній мірі відповідають викликам, що ставляться перед наукою адміністративного права, а законодавчі положення не врегульовують положення видів актів. Додатково зазначається про існування практичної проблеми відмежування індивідуальних актів від нормативних, що негативно впливає на законність прийняття рішень суб'єктами владних повноважень, можливість захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб.

Метою дослідження є аналіз досліджень, які містяться в сучасному адміністративному праві та стосуються безпосередньо індивідуальних актів для чіткого формулювання критеріїв поділу (класифікації).

Стан опрацювання проблематики. Питання видів індивідуальних актів було предметом дослідження, в межах загальних проблем, таких вчених-адміністративістів, науковців з теорії держави і права, юристів-практиків: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, К.І. Бриль, Л.Є. Кисіль, Л.А. Луць, О.М. Пасенюк, О.Ф. Скакун, В.П. Тимошук.

Відсутність комплексного наукового дослідження класифікації індивідуальних актів, взаємозв'язку видів актів та їх оскарження становить актуальність теми наукового пошуку. Обґрунтування актуальності теми дослідження також пояснюється запровадженням воєнного стану на всій території України, тому адміністративно-правові відносини набули більшого застосування у порівнянні з мирним часом.

Виклад основного матеріалу. Дефініція індивідуального акту почала застосовуватись після прийняття Верховною Радою України Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) у 2005 році. Натомість нормативне визнання поняття здобуло лише після змін до КАС України у 2017 року. Законодавство України є непослідовним у сфері понятійно-категоріального апарату, у зв'язку з чим, наукова спільнота, теж, не має єдиного підходу з означеного питання.

Слушно зазначено вченим-адміністративістом, Мандюком О.О., твердження про необхідність детального розроблення питань, пов'язаних з визначенням правової природи індивідуальних актів, як без перебільшення, відносяться до однієї з найважливіших категорій адміністративного права [1, с. 164-165].

Однією із найбільш повних та детальних є класифікація індивідуальних актів, запропонована В.Б. Авер'яновим. Автор виділяє універсальні критерії розмежування видів індивідуальних актів за юридичною природою, суб'єктами видання та юридичною формою вираження.

За юридичними наслідками індивідуальні акти можуть бути: зобов'язуючими; забороняючими; правоуповноважуючими; такими, які містять відмови.

За критерієм юридичної природи актів, є змішані (комплексні) акти управління, які містять разом з нормами права індивідуальні приписи та рішення щодо конкретних управлінських справ.

Критерієм поділу актів є також суб'єкти, які мають право видавати чи приймати правові акти управління, такі як: акти Кабінету Міністрів України; акти центральних органів виконавчої влади; акти місцевих органів виконавчої влади та інших суб'єктів владних повноважень.

До інших критеріїв поділу індивідуальних актів В.Б. Авер'янов відносить: юридичну форму вираження правових актів управління (постанови; розпорядження; накази; інструкції; правила; положення); сферу дії (акти управління, що діють на всій території держави, на території спеціального округу чи особливої режимної території; акти, що діють в межах сфери, галузі державного управління, регіону та в межах органу чи організації; акти, дія яких поширюється на певне коло організацій чи громадян); порядку прийняття адміністративно-правових актів (єдиноначально; колегіально; спільно двома або більше суб'єктами; за узгодженням).

За критерієм пов'язаності адресатів із суб'єктом видання актів виділяють: акти, адресовані безпосередньо підлеглим суб'єктам; акти, адресовані об'єктам у сфері їх функціонального впливу; акти з невизначеним колом адресатів; акти з індивідуально визначеними (персоніфікованими) адресатами.

За критерієм форми волевиявлення акти управління поділяються на: письмові акти, які є різновидом службових документів; усні акти управління.

Залежно від моменту початку дії необхідно розрізняти акти управління, які вступають в силу: негайно з дати підписання, прийняття; з дати, вказаної в самому акті; в строк, вказаний в іншому акті; після державної реєстрації; після офіційного доведення до відома населення у встановленому порядку.

За критерієм обсягу повноважень суб'єкта видання акту розрізняються: дискреційні акти управління, що приймаються на вільний розсуд органу, посадової особи, без необхідності їх узгодження з будь-ким; акти, котрі приймаються на основі альтернативних повноважень, що дають суб'єкту можливість вибору одного з декількох названих у нормі права варіантів; так звані акти «пов'язаної адміністрації», що приймаються за відсутності можливості вибору [2].

Слід вказати, що за формою волевиявлення усні акти не можуть бути оскаржені у порядку адміністративного судочинства, оскільки виникає складність доведення порушеного права позивача, тому в більшій мірі предметом спору буде оскарження дії суб'єкта владних повноважень.

Поширеним прикладом індивідуальних актів, що приймаються на вільний розсуд суб'єкта владних повноважень є акти органів місцевого самоврядування, оскільки законодавство встановлює базову регламентацію їх діяльності, віддаючи право вибору можливої моделі поведінки чи прийняття рішення на власний розсуд тим, чи іншим органом місцевого самоврядування.

Аналогічна судова практика сформована на рівні вищої судової інстанції адміністративної юрисдикції, зокрема у справі про дострокове припинення повноважень та звільнення з посади першого заступника голови обласної ради суд вказав, що вирішення означеного питання є виключною компетенцією депутатів ради та належить до її дискреційних повноважень [3].

Досліджуючи питання видів адміністративних актів, Р.С. Мельник та В.М. Бевзенко виділяють: наказові (містять наказ або заборону), правовстановлюючі (встановлюють, змінюють або припиняють конкретні правовідносини), підтверджуючі (підтверджують наявність у особи певного права або певної важливої з точки зору права властивості) адміністративні акти, обтяжуючі (обмежують права, свободи, законні інтереси приватних осіб) та сприяючі (підтверджують наявність права, надають особі таке право чи матимуть для неї інші позитивні наслідки) адміністративні акти [4, с. 266–268].

Дана класифікація є вузькою та стосується лише надання адміністративних послуг приватним особам, тому не охоплює всю повноту наявних індивідуальних актів.

У своєму дисертаційному дослідженні щодо індивідуальних адміністративних актів О.О. Мандюк визначив класифікацію за такими критеріями:

- за функціями у правовому регулюванні: регулятивні – офіційно підтверджують або визначають права та обов'язки сторін, викладені в диспозиції регулятивних норм (наприклад, свідоцтво про реєстрацію шлюбу); охоронні – встановлюють міру юридичної відповідальності відповідно до санкції охоронних норм (наприклад, постанова про притягнення до адміністративної відповідальності);
- за юридичними наслідками індивідуальні акти можуть бути: зобов'язуючими; забороняючими; правоуповноважуючими; такими, які містять відмови;
- за формою зовнішнього вираження: письмовий акт; усний акт; конклюдентний акт;
- за способом прийняття: колегіальні; одноособові;
- за порядком прийняття виділяють акти, які приймаються: єдиноначально; колегіально; спільно двома або більше суб'єктами; за узгодженням;
- залежно від дії в часі акти управління можуть бути: строкові, тобто акти, строк дії яких встановлений законодавством або в самому акті; безстрокові, тобто акти, строк дії яких не встановле-

ний, їх можна застосовувати протягом необмеженого строку, вони діють до того моменту, поки не будуть відмінені в законному порядку;

- за критерієм суб'єктів, які мають право видавати чи приймати індивідуальні адміністративні акти, виділяють: акти Кабінету Міністрів України; акти центральних органів виконавчої влади; акти місцевих органів виконавчої влади; акти органів місцевого самоврядування; акти підприємств, установ, організацій, які володіють адміністративними повноваженнями;

- за критерієм відповідності праву індивідуальні адміністративні акти поділяються на: правомірні; неправомірні;

- залежно від наявності очевидних особливо значних недоліків (вад) індивідуальні адміністративні акти поділяються на: нікчемні акти, які не породжують жодних правових наслідків з моменту прийняття (видання), у зв'язку з наявністю в ньому очевидних особливо значних недоліків; оспорювані, це акти, протиправність яких не є очевидною і тому для встановлення їх протиправними необхідно рішення суду чи компетентного органу;

- за характером дії щодо особи індивідуальні адміністративні акти поділяються на: сприяючі – це акти, які надають або підтверджують права чи переваги, які мають юридичне значення, тобто приймаються на користь приватної особи; обтяжуючі – це акти, які погіршують правове становище особи шляхом покладення на неї обов'язків, застосування обмежень, встановлення заборон чи відмов у наданні певних благ, тобто не вигідні для приватної особи; змішаний, тобто акт, який для особи є частково сприяючим, а частково обтяжуючим; акти з подвійною дією, які стосуються третіх осіб, тобто акт, який є для однієї особи сприятливим, а для іншої обтяжуючим [5, с. 63–65].

Авторським колективом за загальною редакцією В.В. Галунько, О.В. Кузьменко та інших, у підручнику адміністративного права України, визначено класифікацію адміністративних актів за такими критеріями: за формою виявлення (або способом оформлення); за юридичними наслідками; за дією в часі; за характером дії щодо особи; за порядком ухвалення; за критерієм результату; за функцією у правовому регулюванні; за способом ухвалення; за критерієм суб'єктів, які мають право видавати чи ухвалювати адміністративні акти; за критерієм відповідності праву; за критерієм наявності очевидних вад та ін. [6, с. 224–227].

На основі аналізу наукових досліджень адміністративного права, слід відзначити, що науковці сходяться в думках щодо класифікації актів: за формою, за суб'єктним складом, за характером дії, за юридичними наслідками індивідуальні акти та ін.

На відміну від актів управління, якими визначається спосіб діяльності на майбутнє для реалізації поставлених управлінських завдань і цілей, основною функцією юрисдикційних актів є вивчення й оцінка ситуації, що склалася, та формалізація рішення за індивідуально-конкретною справою. До правореалізаційних актів віднесено акти-волевиявлення та акти-дії, спрямовані на об'єктивацію виконавчої функції публічної адміністрації у формі використання та виконання норм адміністративного права [7, с. 20].

Ю.П. Битяк виділяє лише два критерії, які він вважає найбільш значимими: за суб'єктами права видання актів та формою актів [8].

Вченим-адміністративістом із практичним досвідом застосування норм права О.М. Пасенюком визначено поділ актів: видані за рішенням органу управління (контролюючого) без попереднього звернення (наприклад, податкове повідомлення – рішення) та акти, видані за зверненням зацікавленої особи (наприклад, надання дозволу, ліцензії) [9].

В ході здійсненої дисертації вченою О.А. Мілієнко проведено дослідження системи адміністративних актів та класифіковано: за суб'єктом видання; за формою адміністративного акта; за правовими наслідками, що вони спричиняють; за встановленням допустимості періодичності застосування, при цьому обґрунтовується необхідність зосередження нормативного регулювання на визначенні вимог відповідності адміністративних актів, що є пріоритетом до розуміння їх чинності чи нікчемності [10, с. 153].

Слід сказати, що, окрім зазначених класичних правових актів – нормативних, індивідуальних, інтерпретаційних, – є акти змішаного змісту, тобто такі, що складаються з нормативних і правозастосовних норм [11, с. 15].

Звертається увага, що в більшій мірі, вчені-адміністративісти здійснюють схожу класифікацію індивідуальних актів та критерії відмежування. Проте С.В. Ківалов і Л.Р. Біла-Тіунова також поділяє за якістю вчинення на: 1) недефектні – адміністративні акти, які не містять недоліків та прийняті на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені законодавством. При цьому адресатами та заінтересованими особами (із суб'єктивної сторони) практично у кожному адміністративному акті можуть вбачатися певні недоліки або порушення, як підстави їх оспорювання; 2) дефектні (оспорювані – адміністративні акти, які містять окремі недоліки змісту або процедури прийняття, в результаті чого можуть бути оскарженими і визнаними протиправними; нікчемні –

адміністративні акти, які містять очевидні порушення та не несуть юридично значущих наслідків з моменту прийняття) [12, с. 462-463].

І.М. Ткаченко, зауважує, що законодавець зробив декілька прогресивних кроків уперед, закріпивши у Цивільному кодексі України поділ недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані, визначивши їх поняття. Однак при цьому не достатньо чітко розмежовує поняття нікчемного та оспорюваного правочину [13, с. 377].

На відміну від нікчемних (*ultra vires*), оспорюваний акт - це акт, прийнятий в межах компетенції (*in vires*), та протиправність якого не є очевидною, і тому для визнання його протиправним необхідно відповідне рішення суду чи компетентного органу [14].

Кодекс адміністративного судочинства України не містить терміну нікчемності індивідуального акту, оперуючи поняттям нечинності акту. Проте, після запровадження адміністративної процедури, у ст. 77 Закону України «Про адміністративну процедуру» визначено, що прийнятий адміністративним органом адміністративний акт є нікчемним, якщо він містить очевидні значні недоліки [15].

Разом з тим, слід врахувати, що юристи-практики часто звертаються до даних судової статистики, що ведеться відповідними відділами судової статистики у складі судів. При заповненні статистичних карток спеціалісти керуються класифікатором категорій адміністративних справ [15], використовуючи який можна також здійснити класифікацію індивідуальних актів (в залежності від сфери регулювання) щодо: забезпечення реалізації громадянами права голосу на виборах і референдумах; забезпечення реалізації конституційних прав особи, а також реалізації статусу депутата представницького органу влади; забезпечення громадського порядку та безпеки, національної безпеки та оборони України; реалізації державної політики у сфері освіти, науки, культури та спорту; реалізації державної політики у сфері економіки; забезпечення сталого розвитку населених пунктів та землекористування; охорони навколишнього природного середовища; адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства; реалізації публічної фінансової політики; реалізації публічної політики у сферах праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян та спорів у сфері публічної житлової політики; забезпечення юстиції; відносин публічної служби; з приводу діяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також справи про дострокове припинення повноважень народного депутата України; інші акти.

Висновки. На основі вищевикладеного матеріалу, можна зробити висновок, що загальну класифікацію індивідуальних актів можна здійснити за такими критеріями: юридичними наслідками; формою зовнішнього вираження; порядком прийняття; залежно від дії в часі; суб'єктами; функціями у правовому регулюванні та характером дії; відповідністю праву; наявністю значних недоліків; функціональною роллю; критерієм обсягу повноважень суб'єкта видання акту; сферою дії.

Разом з тим, автором вказується про необхідність використання інших підходів до класифікації, зокрема, через застосування даних судової статистики (класифікатора адміністративних справ), що повною мірою відображає види актів в залежності від сфери застосування та правового регулювання.

Наукові напрацювання можуть стати базою для законодавчих змін, зокрема, до Закону України «Про адміністративну процедуру» а також використані у судовій практиці. Натомість, часті зміни в законодавчу базу та зміна режиму функціонування держави (правовий режим воєнного стану) будуть підставою для постійних наукових пошуків в означеній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мандюк О.О. Класифікація індивідуальних адміністративних актів. *Митна справа*. 2015. № 2 (2.2). С. 159–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2%282.2%29__29 (дата звернення: 05.03.2025).
2. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина; ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова). Київ: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Olena-Gulac/publication/348633981_Administrativne_pravo_Ukraini_Povnij_kurs_V_Galunko_P_Dihtievskij_O_Kuzmenko_O_Gulak_ta_in_za_red_V_Galunka_O_Pravotorovoi_Vid_3-e_Herson_OLDI-PLUS_2020_584_s/links/60087d81a6fdccdc86ba3c9/Administrativne-pravo-Ukraini-Povnij-kurs-V-Galunko-P-Dihtievskij-O-Kuzmenko-O-Gulak-ta-in-za-red-V-Galunka-O-Pravotorovoi-Vid-3-e-Herson-OLDI-PLUS-2020-584-s.pdf (дата звернення: 05.03.2025).
3. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 27.06.2024 у справі № 480/3830/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120036597> (дата звернення: 10.03.2025).

4. Загальне адміністративне право: навчальний посібник. Мельник Р.С. та ін.; за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ: Ваіте, 2014. 376 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/c/358156.pdf> (дата звернення: 10.03.2025).
5. Мандюк О.О. Індивідуальні адміністративні акти: теорія та практика застосування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2017. 213 с. URL: https://old.lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2017/5127/dysertaciya_na_zdobuttya_naukovogo_stupenya_kandydta_yurydychnyh_nauk.pdf (дата звернення: 10.03.2025).
6. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. В. Галунько та ін.; за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с. URL: https://www.researchgate.net/profile/Olena-Gulac/publication/348633981_Administrativne_pravo_Ukraini_Povnij_kurs_V_Galunko_P_Dihtievskij_O_Kuzmenko_O_Gulak_ta_in_za_red_V_Galunka_O_Pravotorovoi_Vid_3-e_Herson_OLDI-PLUS_2020_584_s/links/60087d81a6fdccdc86ba3c9/Administrativne-pravo-Ukraini-Povnij-kurs-V-Galunko-P-Dihtievskij-O-Kuzmenko-O-Gulak-ta-in-za-red-V-Galunka-O-Pravotorovoi-Vid-3-e-Herson-OLDI-PLUS-2020-584-s.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
7. Біла В.Р. Правові форми публічного адміністрування в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Національний авіаційний університет. Київ, 2020. 40 с.
8. Адміністративне право України: підручник. Ю.П. Битяк та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. М-во освіти і науки України. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 543 с.
9. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії та практики. Настільна книга судді / За загальною редакцією О.М. Пасенюка. Київ: Істина, 2007. 608 с.
10. Мілієнко О.А. Теоретико-прикладні аспекти застосування адміністративних актів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2021. 481 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/07_2021/Miliienko.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
11. Стрибко Т.І. Правовий акт як компонент правової системи України. *Вісник Чернівецького факультету Національного юридичного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Вип. 1. С. 7–16 URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/1_2019/3.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
12. Загальне адміністративне право України: підручник / за заг. ред.: акад. С. Ківалова і проф. Л. Білої-Тіунової. Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс. 2023. 792 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.25545> (дата звернення: 11.03.2025).
13. Ткаченко І.М. Нікчемний та оспорюваний правочин : правова різниця між поняттями. *Вчені нотатки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*. Серія «Юридичні науки». 2008. Т. 21(60). № 2. С. 372–377.
14. Окрема думка судді Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Желтобрюх І.Л. від 13.02.2019 у справі № 804/1831/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80926980> (дата звернення: 11.03.2025).
15. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 15. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення 20.04.2025).
16. Рішення Ради суддів адміністративних судів України від 31.10.2013 № 114: Про Класифікатор категорій адміністративних справ та Методичні роз'яснення щодо його застосування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0114413-13#Text> (дата звернення 20.04.2025).